

A Somogy megyei fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állomány 2004. évi felmérésének eredményei

HORVÁTH ZOLTÁN

Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság,
H-7625 Pécs, Tettye tér 9, e-mail: bhzoli@freemail.hu

HORVÁTH, Z.: *Results of the white stork population survey in whole Somogy County in 2004.*

Abstract: The author presents the results of the survey of the white stork population in whole Somogy County. During the survey 410 nests were recorded and 325 were occupied. From the 251 successful breedings 712 nestlings fled off. The survey points out that 151 nests on electric pylons have not been stilted yet.

Keywords: white stork, *Ciconia ciconia*, breeding pairs

Bevezetés

A fehér gólya szinte mindig az ember közelségében telepszik meg, fészkei ma elsősorban települések villanyoszlopain és épületek kéményein találhatóak. Mivel mindennapi élettevékenysége a vidéki ember számára folyamatosan nyomon követhető, így az egyik legismertebb madarunkká vált. Somogy megye a magas erdőszűrségű, kevés településsel rendelkező megyék közé tartozik. Az elmúlt századok külterjes állattartása következtében kialakult gyepterületek bőven biztosítottak élőhelyet a gólyák számára. Napjainkban a gyepterületek drasztikus csökkenése figyelhető meg, emiatt megyénkben már csak néhány település büszkélkedhet jelentősebb gólyaállománnyal. A gólyapárok alakulásának nyomon követéséhez folyamatos monitoring tevékenység szükséges. A 2004. év, az öt évente megszervezésre kerülő, az ország teljes területét lefedő „gólyacenzus” éve volt, ezért e munka a Somogy megyei felmérés összegzését tűzte ki célul.

A megye már jelentős területét érintő állományfelmérés 1956-ban Marián Miklós szervezésében történt, amikor mintegy 300 segítő bevonásával, 172 községből sikerült adatot gyűjteni (MARIÁN 1956). Marián szerint a „*megfigyelt 398 fészekből az idén 20 lakatlan. A fiókák számát 246 fészekben sikerült megállapítani. E fészkekben összesen 718 fióka nőtt fel és repült ki.*” Sajnos, e dolgozatban községekre vonatkozó adatok nincsenek. Az 1958, 1963 és 1968. évi felmérések eredményeit szintén MARIÁN (1971) összegzi. A tanulmányban 177 somogyi község szerepel, azonban egy-egy településnél gyakran hiányzik valamely felmérés eredménye. A dolgozat szerint 1958-ban 137 településen 490, 1963-ban 155 településen 455 és 1968-ban 127 településen 293 költőpár vált ismertté. Dél-Somogyban, egy 1100 km²-es mintaterületen 1991 óta folyik rendszeres állományfelmérés, amelynek részeredményét FENYŐSI (1998) adta közre. E mintaterületen a vizsgálat ideje alatt folyamatosan emelkedett a költőpárok száma, a vizsgált 9 év alatt mintegy 20 %-al. 1992-ben a Somogy Természetvédelmi Szervezet kezdemé-

nyezésére történt újabb állományfelmérés, ekkor 153 településen 316 fészkek kerültek összeírásra. Sajnálatos, hogy az 1992-es felmérés eredményei ma már nem hozzáférhetők. Az 1992-es és az 1956-os felmérés néhány eredményének összevetését adja FENYŐSI (1994). Az újabb, 1994-es állományfelmérés során 170 településen 407 fészket sikerült ellenőrizni, melyből lakatlan 69, lakott 338 fészkek voltak (HUNYADI 1994). A Balaton vonzáskörzetében lévő észak-somogyi településeken végzett gólyafelmérések eredményeit NOVOTNY et. al. (1995) és LÁSZLÓ et. al. (1996) foglalta össze. E munkákban 51 település mintegy 100 fészkelőhelyének (cca. 65 pár) adatait közölték. Az 1999-ben végzett felmérések eredményeiről FENYŐSI és HORVÁTH (2000) alapján tudjuk, hogy a megye mintegy 80%-án történt számlálás alapján 421 fészkek kerültek elő, ebből 359 fészkek voltak foglalt, a 237 sikeres költésből pedig 586 fióka repült ki. Az Őrtilos és Barcs közötti 17 településen a „Dráva Monitoring program” keretei közt 2000-2004-ben történt állományfelmérés, ennek eredményeit FENYŐSI (2005) közli. E szerint a 17 településen az öt év alatt közel 20%-al csökkent a költőpárok száma, 58-ról 45-re.

Anyag és módszer

A mintegy 6000 km² kiterjedésű Somogy megye hazánk legnagyobb kiterjedésű megyéi közé tartozik. Északon a Balaton, keleten a Külső-Somogyi-dombvidék, a Kapostól délre a Zselicség, nyugaton a Marcali-löszhát és a Csurgó-Zákányi-dombság, a megye középső és déli területein a Belső-Somogy homokvidéke terül el. A Külső-Somogyi-dombvidék tengerszint feletti magassága 130-300 m közötti (max. 312 m), évi csapadékösszege északon 600, délen 650-700 mm. Éghajlatára a kontinentális jelleg, illetve szubmediterrán hatás is jellemző. A terület erdősültsége a megyében itt a legalacsonyabb, az erdőségek (cseresek, gyertyános-tölgyesek, kultúrerdők) mellett szántók, gyümölcsösök, szőlők is meghatározók. A Zselicség a megye legerdősültebb területe (cca. 30 % erdő), tengerszint feletti magassága 140-300 m, az évi csapadékösszege: 710 mm. A Marcali-löszhát Belső-Somogy homokvidékéből szinte szigetszerűen emelkedik ki. A lösszel borított dombvonulat meglehetősen száraz. A Csurgó-Zákányi-dombság tengerszint feletti magassága 150-280 m, csapadékos (750 mm) és szubmediterrán hatásokat mutató éghajlattal, illetve magas erdősültséggel jellemezhető. Belső-Somogy a megye legnagyobb kiterjedésű középtája. A tengerszint feletti magassága 107-193 m közötti, évi csapadékösszege: 700-800 mm. Az enyhén hullámos felszínű homokvidéken észak-déli irányú buckavonulatok, s ezek között lefolyástalan láptavak a jellemzők. Az egykori láptavakból és vízfolyásokból számtalan halastavat alakítottak ki. A gólyák elsődleges költőhelye - kevés kivételtől eltekintve - Somogy megyében is a településeken található. Legfontosabb táplálkozóhelyeik: a kaszálórétek, a nedves mocsárrétek (a Dráva mentén), az egyre csökkenő területtel, de még szinte minden községhatárban megtalálható fáslegelők és kaszálók. Előző területek mellett fontos táplálkozóhelyek a tavak, a patakok, a csatornák és a láptavak környéke, illetve szántók és egyéb kultúrterületek is biztosíthatnak táplálékot a faj számára.

2004-ben a megye teljes területén a felmérők területi lehatárolású térképek segítségével végezték el a felmérést. A munka során - régebbi adatsorokra is támaszkodva - július első hetében felkeresték a településeken található fészkeket, s rögzítették a korábbi felmérések során is használt adatokat (fészkek helye, tartóaljzat, lakottság, fiókaszám, stb).

Eredmények

A 2004. évi felmérés során a vizsgált 269 település közül 176-ban került elő gólyafészkek, a megye településeinek 63,9 %-ában. 172 településen foglalt fészket gólyapár, 4 településen csak magányos gólyát figyeltünk meg (1. táblázat). A 410 fészkek közül 85 lakatlan, 325 lakott fészkek volt. A 325 fészkekből 251-ben láttunk fiókat, 69-ben nem volt fióka, illetve 5 fészket magányos gólya használt (2. táblázat). A 251 db fiókás fészkekben 1-5 fiókat láttunk, amelynek eredményeként minimálisan 712 fióka repült ki a vizsgált területen (3. táblázat). Az átlagos fiókaszám alakulása fiókás fészkekre vetítve 2,84 fióka/fészkek, a foglalt fészkekre vetítve 2,19 fióka/fészkek volt. A megye területén 151 db villanyoszlopon lévő fészkek nincs magasítva. Az 54 db üres magasító bizonyítja, hogy műfészkek illetve gallyak nélkül a gólya kevésbé foglalja el a magasítókat. A sűrűség alakulása a megye területén 5,42 gólyapár/100 km². A 4. táblázatban szerepelnek az eddigi felmérések eredményei, melyek közül az 1994 és a 2004 évek tekinthetők teljes mértékűnek. A településenként összesített gólyapárok számát az 5. táblázat tartalmazza, amelyből megállapítható, hogy 10 pár feletti költőállomány már csak két településen található (Berzence és Nagybajom).

1. táblázat: A felmérés során vizsgált települések megoszlása, az előkerült gólyafészkek alapján

	települések száma	%
Települések száma, ahol nem találtunk fészkek	77	28.6
Települések száma, ahol csak üres magasító található	16	6.0
Települések száma, ahol csak magányos gólya foglalt fészket	4	1.5
Települések száma, ahol gólya pár foglalt fészket	172	63.9
Összes település	269	100

2. táblázat: A fészkek száma a vizsgált területen

Lakatlan:	85 fészkek
Lakott	
- Nincs fióka (HO)	69 fészkek
- Magányos gólya (HE)	5 fészkek
- Fészkek fiókával/fiókákkal (HPM)	251 fészkek
Lakott összesen:	325 fészkek
Mindösszesen:	410 fészkek

Köszönetnyilvánítás

A felmérésben végzett munkájáért hálás köszönetemet fejezem ki Bende Zsolt, Csór Sándor, Glatz Róbert, Mezei Ervin, Pintér András, Rozner György, Szegvári Zoltán és Tanai Károly kollégáimnak, barátaimnak. Továbbá, az adatfeldolgozás során nyújtott segítségéért köszönet illeti Schulcz Andreát. A felmérő munkát a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a Somogy Természetvédelmi Szervezet és a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság támogatta.

3. táblázat: A fiókaszám megoszlása a vizsgált területen

	eset	fióka szám (JZG)
1 fiókás fészkek	18	18
2 fiókás fészkek	60	120
3 fiókás fészkek	121	363
4 fiókás fészkek	49	196
5 fiókás fészkek	3	15
Összesen	251	712

4. táblázat: Somogy megyei gólyafelmérések eredményei

Évszám	Települések száma, ahol gólyafészkek található	Lakatlan fészkek száma	Lakott fészkek száma (HPa+HE)	Összes fészkek száma
1958	137	?	490	490 (?)
1963	155	?	455	455 (?)
1968	127	16	293	309
1994	172	69	338	407
1999	166	62	359	421
2004	176	85	325	410

5. táblázat: A gólyapárok költési eredményeinek összesítése településenként 2004-ben

Sorszám	Település	Fészkek-szám	Költő-pár	Fióka-szám
1.	Ádánd	2	2	7
2.	Babócsa	4	3	4
3.	Bakháza	2	2	4
4.	Balatonberény	1	0	0
5.	Balatonfenyves	2	2	8
6.	Balatonkeresztúr	1	1	0
7.	Balatonkiliti	1	1	4
8.	Balatonöszöd	1	1	2
9.	Balatonszabadi	3	3	10
10.	Balatonszentgyörgy	1	1	4
11.	Balatonújlak	1	1	3
12.	Barcs	8	5	8
13.	Baté	1	1	5
14.	Bélavár	1	1	2
15.	Beleg	3	2	4
16.	Berzence	18	17	41
17.	Bodrog	2	0	0
18.	Bolhás	1	1	3
19.	Bolhó	2	1	2
20.	Böhönye	1	1	3
21.	Böhönye-Lászlómajor	2	1	3
22.	Bószénfa	1	1	0

5. táblázat folytatása

Sorszám	Település	Fészek-szám	Költő-pár	Fióka-szám
23.	Buzsák	3	3	9
24.	Csákány	1	1	3
25.	Csokonyavisonta	10	9	16
26.	Csombárd	1	1	3
27.	Csököly	5	5	14
28.	Csömend	1	1	2
29.	Curgó	4	2	4
30.	Darány	4	4	9
31.	Drávagárdony	1	1	4
32.	Drávaszentcsanak	4	3	10
33.	Drávatamási	1	1	1
34.	Edde	1	1	3
35.	Felsőbogátpuszta	1	1	2
36.	Fonyód	1	1	3
37.	Főnyed	1	1	3
38.	Gálosfa	1	1	3
39.	Gige	1	1	3
40.	Gölle	3	2	3
41.	Görgeteg	5	5	7
42.	Gyékényes	1	1	0
43.	Hács	1	1	4
44.	Háromfa	5	4	12
45.	Hedrehely	2	2	5
46.	Hencse	1	1	0
47.	Heresznye	1	1	0
48.	Hetes	2	2	7
49.	Homokszentgyörgy	4	3	4
50.	Hosszúvíz	1	0	0
51.	Igal	1	1	0
52.	Iharos	2	2	0
53.	Iharosberény	2	1	3
54.	Inámpuszta	3	2	3
55.	Inke	7	6	3
56.	Istvándi	1	0	0
57.	Jákó	6	6	7
58.	Juta	1	1	4
59.	Kadarkút	3	3	7
60.	Kálmánca	4	2	4
61.	Kapoly	1	1	3
62.	Kaposfő	2	2	5
63.	Kaposmérő	2	2	6

5. táblázat folytatása

Sorszám	Település	Fészek-szám	Költő-pár	Fióka-szám
64.	Kaposszerdahely	1	1	4
65.	Kaposvár	5	3	11
66.	Kaposvár-füred	1	1	3
67.	Karád	1	1	3
68.	Kastélyosdombó	1	1	3
69.	Kazsok	1	1	3
70.	Kelevíz	1	1	0
71.	Kéthely	4	3	10
72.	Kisbajom	2	1	4
73.	Kisgyalán	1	1	0
74.	Kiskorpád	2	1	2
75.	Kivadár	1	0	0
76.	Komlósd	1	1	3
77.	Kőröshegy	2	2	5
78.	Kutas	3	2	5
79.	Kürtöspuszta	1	0	0
80.	Lábod	5	5	17
81.	Lad	1	1	4
82.	Lakócsa	7	7	11
83.	Látrány	1	1	3
84.	Lengyeltóti	3	2	6
85.	Libickozma	1	0	0
86.	Lulla	2	1	3
87.	Magyaregres	1	1	3
88.	Marcali	3	2	6
89.	Marcali-Bize	1	1	2
90.	Marcali-Boronka	3	1	2
91.	Marcali-Gyótapuszta	1	1	3
92.	Mernye	1	1	0
93.	Mernyeszentmiklós	1	1	0
94.	Mesztegyő	8	3	9
95.	Mezőcsokonya	2	1	3
96.	Mike	2	1	3
97.	Mosdós	2	2	3
98.	Nadalos	1	0	0
99.	Nagyatád	4	3	7
100.	Nagybajom	18	14	36
101.	Nagyberki	3	2	3
102.	Nagyecsepy	1	1	0
103.	Nagykorpád	3	3	7
104.	Nagyszakácsi	3	3	2

5. táblázat folytatása

Sorszám	Település	Fészek-szám	Költő-pár	Fióka-szám
105.	Nemesdéd	1	1	2
106.	Nemesvid	4	4	5
107.	Nemesvid-Kisvid	4	4	0
108.	Nikla	4	4	13
109.	Nyim	1	1	2
110.	Orci	1	1	5
111.	Ordacsehi	2	2	0
112.	Osztopán	1	1	3
113.	Öreglak	1	1	3
114.	Ötvöskónyi	5	4	13
115.	Patca	1	0	0
116.	Patosfa	1	1	3
117.	Péterhida	1	1	2
118.	Porrog	2	0	0
119.	Porrogszentkirály	3	2	0
120.	Potony	6	6	13
121.	Pusztakovácsi	3	2	7
122.	Ráksi	1	0	0
123.	Rinyakovácsi	2	1	3
124.	Rinyaszentkirály	3	3	9
125.	Rinyaújlak	1	1	2
126.	Rinyaújnép	1	1	3
127.	Somogyicsó	2	1	0
128.	Somogyudvarhely	2	2	2
129.	Ságvár	2	2	3
130.	Sántos	1	1	3
131.	Sávoly	3	3	5
132.	Segesd	3	2	3
133.	Siójut	1	1	1
134.	Som	2	0	0
135.	Somogyaszaló	1	0	0
136.	Somogyfajsz	2	1	2
137.	Somogyjád	1	0	0
138.	Somogymegyes	1	1	2
139.	Somogysámsón	1	1	2
140.	Somogysárd	1	1	3
141.	Somogysimonyi	1	1	2
142.	Somogyszentpál	5	4	8
143.	Somogyszil	1	1	3
144.	Somogyszob	2	2	3
145.	Somogytarnóca	1	0	0

5. táblázat folytatása

Sorszám	Település	Fészek-szám	Költő-pár	Fióka-szám
146.	Somogyvár	1	1	1
147.	Somogyzsitfa	7	5	10
148.	Szabadi-Csoma	2	2	1
149.	Szabás	2	2	6
150.	Szenta	2	1	3
151.	Szentbalázs	1	1	4
152.	Szentborbás	1	1	2
153.	Szentgáloskér	1	1	3
154.	Szőcsénypuszta	2	2	4
155.	Szőkedencs	2	1	3
156.	Szölősgyőrök	1	1	4
157.	Szulok	2	2	8
158.	Tapsony	1	0	0
159.	Tarany	2	2	8
160.	Táska	3	2	5
161.	Taszár	1	1	3
162.	Tikos	1	1	3
163.	Tótújfalu	2	2	5
164.	Újvárfalva	1	0	0
165.	Várda	2	1	2
166.	Vése	3	2	2
167.	Vízvár	3	3	9
168.	Vörs	4	3	5
169.	Zákány	1	1	3
170.	Zala	1	1	1
171.	Zselickisfalud	4	1	2
172.	Zselickislak	1	1	0

Irodalom

- FENYŐSI L. 1994: Adatok a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) Somogy megyei fészkelési viszonyaihoz. - *Aquila* 101: 204-205.
- FENYŐSI L. 1998: Adatok a Duna-Dráva Nemzeti Park somogyi területének fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományához az 1996. évi felmérés alapján. - *Dunántúli Dolgozatok Természettudományi Sorozat* 9: 471-474.
- FENYŐSI L., HORVÁTH Z. 2000: Adatok a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) Somogy-megyei állományához, az 1999. évi felmérés alapján. - *Somogyi Múzeumok Közleményei* 14: 343-347.
- FENYŐSI L. L. 2005: Studies of avin communities along river Drava, between 2000-2004 (Aves). in *Biomonitoring along the river Drava in Hungary, 2000-2004* (ed: ÁBRAHÁM L.). *Natura Somogyiensis* 7: 119-141.
- HUNYADY L. 1994: 1994 Somogy White Stork Census. (kézirat). pp. 1-8.
- LÁSZLÓ I., NOVOTNY ZS., PONGRÁCZ Z., SIMON P., SZABÓ B., VINCZE B. 1996: A dél-balatoni régió fehér gólya (*Ciconia ciconia* Linné, 1758) állományának alakulása az 1996-os évben. - *Anser* 3: 41-49.
- MARIÁN M. 1956: Adatok a fehér gólya (*Ciconia ciconia* L.) fészkelési viszonyaihoz Somogyban, 1956-ban. - *Rippl-Rónai Múzeum Közleményei* p. 1-6.
- MARIÁN M. 1971: A gólya populáció-dinamikája Magyarországon (1963-1968). - *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1: 37-72.
- NOVOTNY ZS., SZABÓ B., VINCZE B. 1995: Beszámoló az 1995. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia* Linné, 1758.) censzusról. - *Anser* 1: 33-40.